

УДК 069.5:091.5+098:769.04:908(477.41-21)»15/17»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-2-3>

Світлана КОРКАЧ,

orcid.org/0000-0002-0518-9792

молодший науковий співробітник науково-дослідного відділу

*«Музей Заповіту Т. Г. Шевченка» Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»
(Переяслав, Київська область, Україна) sveta_adm@ukr.net*

Олена КАЛІНОВИЧ,

orcid.org/0009-0008-1418-5380

*старший науковий співробітник відділу науково-фондової роботи
Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»
(Переяслав, Київська область, Україна) zapovit_@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ ДРУКОВАНИХ ПАМ'ЯТОК САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА XVII–XVIII СТ. НА ПРИКЛАДІ КИРИЛИЧНИХ СТАРОДРУКІВ ФОНДОВОЇ КОЛЕКЦІЇ НІЕЗ «ПЕРЕЯСЛАВ»

У статті розглянуто напрестольні Євангелія 1644 та 1766 рр. із зібрання стародруків XVI–XVIII ст. «НІЕЗ Переяслав», яке нараховує близько 10 тисяч одиниць зберігання.

Колекція видань XVII–XVIII ст., до якої входять книги, надруковані слов'янським шрифтом, надзвичайно цікава з наукового та історичного погляду. Ці книжкові пам'ятки мають неоціненне значення для історії української освіти і науки, оскільки до кінця XVII ст. кириличний алфавіт був єдиним, із допомогою якого друкувалися як церковні, так і світські книги.

За свідченнями багатьох українських дослідників, кириличні стародруки XVII–XVIII ст. дають багато цінних свідчень з історії як книгодрукування, так і тісно пов'язаних із ним паперового виробництва, граверного мистецтва. Майже всі книги у той час оздоблювалися гравюрами та орнаментами. Найхарактерніша риса літургійних книг, а також творів патристики – сюжетні ілюстрації, що робили книгу значно цікавішою, сприяли емоційному сприйняттю та глибшому засвоєнню текстів. Чимало книг богослужбового призначення опрацьовано у металеві оклади з високохудожнім карбуванням.

Авторами статті розглянуто особливості друку та оздоблення Євангелій XVII–XVIII ст. із колекції Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», що експонуються в Музеї Заповіту Т. Г. Шевченка. Зазначені Євангелія в музейній експозиції є цінним джерелом відомостей із історії культури, книги та книгознавства, засобом популяризації фондової колекції, а також унікальною базою для наукових досліджень.

Наукова новизна дослідження полягає у введенні до наукового обігу раніше не оприлюднених результатів наукового опрацювання друкованих літургійних видань із фондової колекції НІЕЗ «Переяслав».

Фактичний матеріал може бути використаний в подальших наукових розвідках, сприятиме дослідникам, краєзнавцям, науковим співробітникам у атрибуції кириличних стародруків XVII–XVIII ст. як важливого об'єкту національної культурної та мистецької спадщини та історичного джерела.

Ключові слова: колекція, кириличні стародруки, Євангеліє, джерело, дослідження, друкарство, сакральні пам'ятки.

Svitlana KORKACH,

orcid.org/0000-0002-0518-9792

Junior Researcher at the Department of Scientific Research

*«Museum of Taras Shevchenko's Testament» of National Historical and Ethnographic Reserve "Pereiaslav"
(Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine) sveta_adm@ukr.net*

Olena KALINOVYCH,

orcid.org/0009-0008-1418-5380

*Senior Researcher at the Department of Research and Fund
National Historical and Ethnographic Reserve "Pereiaslav"
(Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine) zapovit_@ukr.net*

FEATURES OF PRINTED MONUMENTS OF SACRAL ART OF THE 17TH–18TH CENTURIES ON THE EXAMPLE OF CYRILLIC OLD PRINTS FROM THE FUND COLLECTION OF NHER "PEREIASLAV"

The article deals with the altar of 1644 and 1766 from the collection of old prints of the 16th–18th centuries of NHER «Pereiaslav» which has about 10,000 storage units.

The collection of 17th–18th century editions, which includes books printed in Slavic script, is quite interesting from a scientific and historical point of view. These book monuments are invaluable for the history of Ukrainian education and science as the Cyrillic alphabet was the only one used to print both church and secular books by the end of the 17th century.

According to many Ukrainian researchers, Cyrillic old prints of the 17th–18th centuries bring a lot of valuable information on the history of both book printing and its closely related sphere as paper production and engraving art. Almost all books of that time were decorated with engravings and ornaments. Characteristic of liturgical books, as well as patristic works is plot illustrations. They made the book much more interesting, contributed to the emotional perception and better assimilated information in the text. Many liturgical books are bound in metal binding of highly artistic repoussage.

The present article contains a review of the features of printing and decoration of the Gospels of the 17th–18th centuries from the collection of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav» exhibited in the Museum of Taras Shevchenko's Testament.

These Gospels are a valuable source of information on the history of culture, books and bibliography, a means of popularizing the fund collection, as well as a unique base for scientific research.

The scientific novelty consists in the introduction into the scientific circulation of previously unpublished results of scientific processing of printed liturgical publications from the fund collection of the NHER «Pereiaslav».

The factual material can be used in further scientific researches, it will help researchers, local historians, research fellows in the attribution of Cyrillic old prints of the 17th–18th centuries as an important object of national cultural, art heritage and a historical source.

Key words: collection, Cyrillic old prints, Gospel, source, research, printing, sacred monuments.

Постановка проблеми. Старовинна друкована книга є своєрідною ілюстрацією естетичних уподобань, досягнень мистецтва та техніки певної епохи. Комплекс відомостей про книгодрукування XVII–XVIII ст. дає змогу доповнити загальну картину життя суспільства у певну епоху цікавими деталями, що стосуються політичного, культурного, психологічного та мистецького аспектів.

На сьогоднішній день всебічне дослідження церковних стародруків є особливо актуальним, враховуючи значний інтерес суспільства до різноманітних аспектів сакральної культури та наявність книг кириличного друку у багатьох експозиціях музеїв України, адже вони мають велику цінність не лише для української, а й для світової культурної спадщини.

Аналіз досліджень та публікацій. Комплексного наукового дослідження церковних стародруків із колекції НІЕЗ «Переяслав» не проводилося. Авторами опубліковані тези за результатами атрибуції зазначених музейних предметів та їх наукового опрацювання.

Метою даного дослідження є введення до наукового обігу детального опису сакральних пам'яток як джерела для дослідників, що сприятиме актуалізації перспективних напрямів дослідження історико-культурної книжкової спадщини XVII–XVIII ст.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день одним із основних напрямків наукової діяльності НІЕЗ «Переяслав» є повна інвентаризація книжкового фонду, його упорядкування, забезпечення надійного збереження музейних предметів, їх науково-бібліографічна обробка та введення до наукового обігу.

Однією з форм вивчення колекцій стародруків, крім створення наукових каталогів певних видань чи загалом колекцій, виставок, описів особливостей книг, їх паспортизації є наукове дослідження окремих примірників.

У колекції Заповідника зберігаються напрестольні Євангелія 1644 та 1766 рр. (інв. №1800 (1, 2) КН-254), які є окрасою експозиції Музею Заповіту Т. Г. Шевченка. Книги передав до музейного зібрання у 1953 р. Києво-Печерський історико-культурний заповідник (Інвентарна книга № 2).

Євангеліє 1644 р. видане типографією Віленського Ставропігійного Святодухівського братства, яке у XVI–XVII ст. було одним із найважливіших центрів захисту православ'я на території Великого князівства Литовського. Одним із основних напрямків його діяльності була протидія поширенню унії, в тому числі і шляхом друку навчальної, полемічної та богослужбової літератури.

Книга складається з 308 паперових аркушів розміром 42x25,5 см. На всіх сторінках текст розміщений на 18 рядках. Показники читань – на полях.

Прикраси: заставки, ініціали, заголовки, кінцівки.

Оправа: дошки, обтягнені темно-зеленим оксамитом із прикріпленими металевими середником з зображенням розп'яття Ісуса Христа в центрі, наріжниками з карбованими фігурами 4-х Євангелістів Матфея, Марка, Луки та Іоанна, 6-крилих Серафимів зверху й знизу; 4-ма сріблястими 6-променевими зірками зверху й знизу, декоративними зубчастими смугами справа й зліва, з застібками. На звороті книги – 4 круглі декоративні металеві ніжки.

Розміри дошок 25x41 см. Розміри відповідають розміру книжкового блоку.

Корінець оправи прямий, має сім бинтів.

Ширина корінця 6 см, відстань між бинтами 6,5 см. Вид шиття та спосіб кріплення книжкового блоку до оправи визначити неможливо, оскільки оправа збереглася добре, корінець від блоку не відстає.

На верхній дошці 3-ма цвяшками прибиті овальні кріплення для застібок; на нижній дошці залишилася тільки частинка від нижньої застібки, яка тримається на одному цвяшку.

Обріз кодексу позолочений, з рослинним орнаментом у вигляді грон винограду, гілок та листочків. Орнамент розміщений уздовж усього обрізу.

Форзаци збережені повністю.

Стан збереження: папір жовтуватий, окремі аркуші забруднені, зі слідами розплавленого воску; оксамит на дошка вицвів та потертий; одна застібка відсутня, друга – пошкоджена: золотисте покриття на металевих прикрасах частково втрачене. Нумерація сторінок відсутня (Інвентарна книга № 2).

Зміст кодексу:

[Арк. 1–2] Препоблагому и Всепокляняемому Богу... – посвята

[Арк. 3–5 зв.] Оглавление еже отъ Матфея Святаго Евангелія

[Арк. 5–7 зв.] Предословіе еже отъ Матфея Святаго Евангелія. Написанное отъ Святаго Феофилакта, Архієпископа Болгарскаго

[Арк. 8–83] Отъ Матфея Святое Благовестіе

[Арк. 84–86 зв.] Оглавление еже отъ Марка Святаго Евангелія

[Арк. 86–87] Предословіе еже отъ Марка Святаго Евангелія

[Арк. 88–136] От Марка Святое Благовествование

[Арк. 137–140 зв.] Оглавление еже отъ Луки святого Евангелія

[Арк. 140–141] Предословіе еже отъ Луки Святаго Евангелія

[Арк. 142–222 зв.] От Луки Святое Благовествование

[Арк. 222–223 зв.] Оглавление еже отъ Иоанна Святаго Евангелія

[Арк. 223–225] Предословіе еже отъ Иоанна Святаго Евангелія

[Арк. 226–282] Отъ Иоанна Святое Благовествование

[Арк. 283–289] Соборник ... зачалом коемуждо Евангелію на Утренях, и Литургіях...

[Арк. 290 зв.] Се же Евангелія Общая в памяти единымъ и многимъ святымъ на Утренях и Литургіях аще когда вы хошиши литургісати

[Арк. 290] Пристежение

[Арк. 291–299] Сказаніе известно иже по вся дни зачаломъ

[Арк. 299–300] Единадесять Евангелій Утреніхъ и Вечерніхъ

[Арк. 300–301 зв.] Сказаніе Субботамъ и Неделямъ, святого и великого Поста

[Арк. 301–303 зв.] Последование Святыхъ Страстей Господа Бога и спаса нашего Иисуса Христа

[Арк. 303–304] Последование часовъ Святаго и великого Пятка

[Арк. 304–305] Евангелія различная всякимъ потребамъ

[Арк. 305–306 зв.] На Освященіе елея мужемъ

[Арк. 306] Въ погребеніе мужемъ и женамъ

[Арк. 307] Почитателю. Исправленіе поползновеній въ книзе сей – читателю возлюблене сице исправиши (Калінович, Коркач, 2016:58).

Текст на сторінках всюди розміщено в одну колонку. Друк чорного та червоного кольору. Червоний колір використовується для оздоблення та виділення заголовків. Лігатури у тексті зустрічаються тільки у в'язі. Титла класичні. Числа використовуються у кириличній системі.

Відстань між рядками 0,8 см, ширина дзеркала тексту 14,5 см, висота – 28,2 см.

Оздоблення тексту

Особливе значення в друкованій книзі посідав титульний аркуш. Неодмінні атрибути титульної сторінки – назва книжки, набрана великими літерами, і вихідні дані, обрамлені дереворитною оздобною рамкою – фортою, яка в ранніх виданнях має вигляд архітектурного portalу. З часом до архітектурних колон стали додавати оздобний рослинний орнамент, – інколи бічні колони, обплетені виноградною лозою. Архітектурна рамка доповнюється клеймами із зображеннями святих або свят, алегоричних композицій.

Титул Віленського Евангелія 1644 р. можна вважати одним із кращих зразків сакрального емблематичного мистецтва барокової доби. Його виконано у вигляді подвійної декоративної широкої рамки чорного та червоного кольорів. Форта чорного кольору складається з круглих колон на двоярусних прямокутних підставках, оздоблених листям та квітами. Ліворуч у нижній частині підставки напис: «Н. I. V. 1593». Зверху на колонах – вази з букетами квітів, декоровані вигнутими шнурами з пишними китицями. У верхній частині між колонами – подвійна арка, орнаментована рослинним візерунком із листя, квітів, завитків та геометричним із ліній та квадратів. У арці – зображення Старозавітної Трійці з літерами по боках: «Б У С» та «Б С Д» (Калінович, Коркач, 2016:59).

У середині цього зображення – стилізована широка рамка червоного кольору. По кутах – зображення 4-х Євангелістів у клеймах, по боках згори донизу: каріатиди, зображення свв. апостолів Петра та Павла, круглі колони, обвиті виноградною лозою з листям. У центрі вкладний текст червоного і чорного кольорів: «Євангеліє, сиречь Благовестіє Богодухновенныхъ Євангелистовъ Благословеніє Святейшого Патріарха Парфенія Тщаніємъ Братства Ставропигиального Храма Сошествія Святаго Духа въ Вильни въ лето отъ Рождества Христова А Х М Д ДЕКА: КА» (1644 року 21 грудня).

Текст оздоблений заставками, кінцівками, в'язю, ініціалами. Кожна сторінка облямована широкою рамкою з рослинним орнаментом.

У тексті 15 заставок:

Арк. 3: заставка 12,2x4 см – на чорному тлі орнамент у вигляді гілок із пишним листям та китицями.

Арк. 5: заставка 13x1,8 см – рослинний орнамент, на чорному тлі переплетене листя.

Арк. 9: заставка 11x4,3 см – рослинний орнамент, переплетені гілки з листям.

Арк. 86: заставка 12x2,3 см – рослинний орнамент, на чорному тлі переплетені гілки з листям.

Арк. 88: заставка 10,8x3,6 см – на чорному тлі кругле зображення Ісуса Христа, по обидва боки – зображення янголів в обрамленні переплетених гілок із листям та квітами.

Арк. 137: заставка 14,5x4,6 см – на чорному тлі кругле зображення ікони Спаса Нерукотворного в обрамленні переплетених гілок із листям; справа і зліва – дрібний рослинний орнамент, зверху і по боках – дрібний орнамент червоного кольору.

Арк. 140: заставка 12x2,2 см – вигнуті гілки з листям і квітами та янголами по боках.

Арк. 142: заставка 14,5x5 см – рослинний орнамент, на чорному тлі переплетені гілки з листям та великими китицями.

Арк. 222: заставка 12x3,8 см – рослинний орнамент, на чорному тлі переплетені гілки з листям та пуп'янками.

Арк. 223: заставка 12,5x2,3 см – рослинний орнамент, на чорному тлі переплетені гілки з листям.

Арк. 226: заставка 12x4 см – рослинний орнамент, на чорному тлі вигнуті гілки з листям та великими китицями.

Арк. 283: заставка 13x3,5 см – рослинний орнамент, на чорному тлі вигнуті гілки з листям.

Арк. 290: заставка 12,8x1,7 см – рослинний орнамент, на чорному тлі пишне переплетене листя.

Арк. 290 (зв.): заставка 12,8x1,8 см – рослинний орнамент, на чорному тлі в центрі квітка, по обидва боки – переплетене листя. Справа і зліва – дрібний візерунок.

Арк. 291: заставка 13,5x3,8 см – рослинний орнамент, на чорному тлі в центрі стилізований букет із гілок та листя, від якого відходять вигнуті гілки з листям, китицями та пуп'янками.

Ініціали кодексу – червоного кольору. Всього у тексті вісім ініціалів, їх розміщено на початку кожного Євангелія та передмов до них.

Арк. 5: ініціал «И» 2,7x3,5 см, займає три рядки, прикрашений рослинним орнаментом

Арк. 8: ініціал «К» 3,5x5,9 см, займає п'ять рядків, прикрашений рослинним орнаментом

Арк. 86: ініціал «С» 2,5x3,5 см, займає три рядки, у вигляді вигнутої гілки з листям

Арк. 88: ініціал «З» 4x9 см, займає сім рядків, прикрашений рослинним орнаментом; під нижньою частиною літери – вигнута тонка гілка з листям.

Арк. 140: ініціал «Л» 2,7x3,6 см, займає три рядки, прикрашений рослинним орнаментом, ліва частина літери виконана у вигляді вигнутої гілки з листям.

Арк. 142: ініціал «П» 3,3x3,7 см, займає чотири рядки, прикрашений рослинним орнаментом, облямований рамкою з дрібним візерунком чорного кольору.

Арк. 223: ініціал «И» 3,2x2,8 см, займає три рядки, на тлі заштрихованого прямокутника з зображенням Неопалимої Купини.

Арк. 226: ініціал «В» 4,6x6 см, займає п'ять рядків, прикрашений рослинно-квітковим орнаментом

У тексті 12 кінцівок, які завершують здебільшого зміст Євангелій та супровідні тексти.

Арк. 2: кінцівка 6,8x2,6 см, виконана у вигляді плетінки чорного кольору.

Арк. 5: кінцівка 5,5x4 см, зображення янгола, який тримає полотнище з написом «IC XC NI KA», під написом – зображення щита зі схрещеними мечами; малюнок облямований вигнутими гілками.

Арк. 86: кінцівка 4,8x8,3 см у вигляді ромбу, виконаного з переплетених гілок та листя.

Арк. 83 (зв.): кінцівка 6x2,7 см у вигляді багатокутника, прикрашеного рослинним орнаментом.

Арк. 136 (зв.): кінцівка 9x7,3 см дублює зображенням кінцівки з арк. 5. Малюнок облямований широкою рамкою з квітковим орнаментом.

Арк. 140: кінцівка 5x5,3 см у вигляді переплетених стрічок та кілець. Зображення нагадує герб чи емблему.

Арк. 141: кінцівка 6x3 см, виконана у вигляді плетінки.

Арк. 223: кінцівка 6x3 см, виконана у вигляді плетінки, зображення дублює кінцівку з арк. 141.

Арк. 225: кінцівка 4,8x8,3 см у вигляді ромбу, виконаного з переплетених гілок та листя, дублює зображення кінцівки з арк. 86

Арк. 282: кінцівка 5,6x2,8 см у вигляді плетінки з двома стилізованими колонами

Арк. 290: кінцівка 5,8x2,6 см, виконана у вигляді плетінки.

Арк. 290 (зв.): зображення дублює кінцівку з арк. 282

Арк. 303 (зв.): зображення дублює кінцівку з арк. 282, 290. (Калінович, Коркач, 2016:61).

Напрестольне Євангеліє, видане у 1766 р. московською синодальною типографією, інв. № ПХІМ 1800 (2) КВ-254.

Кирилична нумерація починається з 1 аркуша Євангелія від св. Матфея, іде по аркушах, а не по сторінках.

Прикраси: заставки, ініціали, заголовки, кінцівки.

Оправа: дошки, обтягнені темно-вишневим оксамитом з окладом з білого металу з жовтим покриттям. Оксамит вицвів та протерся. Розміри дощок 51,7x32,3 см. Розміри відповідають розміру книжкового блоку.

Оздобленням оправи є карбовані елементи декору: у центрі – зображення Розп'яття Ісуса Христа з пристоячими, над ним – зображення Бога Отця та Св. Духа, під ним – зображення св. Іоанна Златоуста та св. преподобної Іустини, по кутах – зображення 4-х Євангелістів. Усі зображення декоровані рослинним орнаментом. Корінець оправи прикрашений 3-ма металевими карбованими накладками розмірами 7x7,7 см, 7x14 см, 7x7,7 см з квітковим орнаментом та маскаронами. Зворотний бік оправи Євангелія прикрашений овальним карбованим зображенням Успіння Пресв. Богородиці у широкій рамці, декорованій рослинно-квітковим орнаментом та зображеннями Херувимів. По периметру – металева карбована декоративна рамка.

Стан збереження: папір жовтуватий, окремі аркуші забруднені, зі слідами розплавленого воску; оксамит на дошках потертий; одна застібка відсутня, друга – пошкоджена; позолота на прикрасах частково втрачена. Збереглися три ніжки, прикрашені рослинно-квітковим орнаментом, одна втрачена. Металевий орнамент по периметру пошкоджений, відстає від оксамиту, частково втрачений (Інвентарна книга № 2).

Зміст кодексу:

[Арк. 1] «Во славу святыхъ единосущныхъ животоворящихъ, и неразделимыхъ Троицы, Отца, и Сына, и Святаго Духа...»

[Арк. 2] Житие Святаго Евангелиста Матфея отъ Софрония

[Арк. 2 зв.–4] Святое Евангелие от Матфея. Глава 1. Подложение

[Арк. 5] Ведомо буди, яко четыре есть Евангелия, ниже множде сих, ниже умаленее

[Арк. 6 зв.–7] Феофилакта архиепископа болгарскаго предисловие, еже от Матфея Святаго Евангелия

[Арк. 9–66] От Матфея Святое Благовествование

[Арк. 67] Житие Святаго Евангелиста Марка от Святаго Иеронима

[Арк. 67 зв.–69] Евангелие от Марка. Глава 1 (короткий зміст кожної глави)

[Арк. 69 зв.–70] Еже от Марка Святаго Евангелия главы

[Арк. 70 зв.] Предисловие еже от Марка Святаго Евангелия

[Арк. 72 зв.–108] От Марка Святое Благовествование

[Арк. 108 зв.] Житие Святаго Евангелиста Луки от Собранія Дорофея Мученика Турецкаго Епископа

[Арк. 109] Евангелие от Луки. Глава 1 (короткий зміст кожної глави)

[Арк. 111 зв.–112] Еже от Луки Святаго Евангелия главы

[Арк. 113] Предисловие еже от Луки Святаго Евангелия

[Арк. 115–177] От Луки Святое Благовествование

[Арк. 178] От собранія Дорофея Мученика, и Турецкаго епископа, о Святем Иоанне Богослове

[Арк. 178 зв.–180] Евангелие от Иоанна. Глава 1 (короткий зміст кожної глави)

[Арк. 180 зв.] Еже от Иоанна Святаго Евангелия главы

[Арк. 190] Предисловие еже от Иоанна Святаго Евангелия

[Арк. 192–238] От Иоанна Святое Благовествование

[Арк. 239–242] Сказание еже како на всяк день должно есть чести Евангелие...

[Арк. 242 зв.–243] Сказание Субботам и Неделям святого великого поста

[Арк. 244–256] Соборник 12 месяцев Сказание праздников господских и Богородичных...

[Арк. 256 зв.–257] Евангелия Общая святым, им же егда творим службу

[Арк. 257 зв.–258] Євангелія на всякую потребу различная

На звороті останнього аркуша – напис від руки синім чорнилом: «Тихонъ Трофимовъ», ймовірно, це ім'я колишнього власника книги.

Текст на сторінках всюди розміщено в одну колонку. Друк чорного та червоного кольору. Червоний колір використовується здебільшого для оздоблення та виділення заголовків. Лігатури у тексті зустрічаються тільки у в'язі. Титла класичні. Числа використовуються у кириличній системі.

Відстань між рядками 0,5 см, ширина дзеркала тексту 18 см, висота – 31 см.

Текст оздоблений 18 заставками.

Арк. 1: заставка 18,6x8,7 см – зображення Воскресіння Христового в обрамленні широкого рослинно-квіткового орнаменту.

Арк. 2: заставка 13x2,7 см – стилізоване зображення хреста з колонами в обрамленні рослинного орнаменту.

Арк. 2 зв.: дублює попередню.

Арк. 10 – заставка 18x8,4 см – зображення Різдва Христового з янголами по боках в обрамленні родинно-квіткового орнаменту з написом зверху: «Слава в Вышних Богу и на земли мир».

Арк. 70, 70 зв.: заставка дублює арк. 2.

Арк. 75: заставка 18x8,3 см – у центрі зображення Св. Богоявлення Господнього з двома янголами по боках в обрамленні рослинно-квіткового орнаменту. Зверху напис: «Святое Богоявление Господне».

Арк. 122: заставка 18,5x8,4 см – у центрі зображення Благовіщення Пресв. Богородиці в обрамленні рослинно-квіткового орнаменту. Зверху напис: «Благовещение Пресвятыя Богородицы».

Арк. 186, 186 зв.: заставка дублює арк. 2, 70.

Арк. 191, 239: заставка дублює арк. 1.

Арк. 244, 245, 247, 256 зв., 257, 258 дублює арк. 2, 70, 186.

Ініціали кодексу – червоного та чорного кольору, розміщені на початку кожної глави кожного Євангелія, займають 3, 4, 5 рядків, прикрашені рослинно-квітковим орнаментом.

Арк. 1: ініціал «В» червоного кольору 6,5x4,5 см, займає чотири рядки, прикрашений рослинно-квітковим орнаментом.

Арк. 10: ініціал «К» чорного кольору 6,3x4 см, займає 5 рядків, прикрашений рослинно-квітковим орнаментом

Арк. 75: ініціал «З» чорного кольору 9,4x3,7 см, займає 7 рядків, прикрашений рослинним орнаментом.

Арк. 122: ініціал «П» чорного кольору 5,7x3,7 см, займає 5 рядків, прикрашений рослинно-квітковим орнаментом.

Арк. 191: ініціал «В» чорного кольору 5,5x4,5 см, займає 6 рядків, прикрашений рослинно-квітковим орнаментом.

Розміри самого тексту: 36x28,4 см, відстань між рядками 7 мм, букви величиною 5 мм.

Усього 254 аркуші. Текст на кожній сторінці облямований вузьким рослинним орнаментом.

У тексті 15 кінцівок, які завершують зміст Євангелій та супровідні тексти.

Арк. 1 зв.: кінцівка 9,6x11 см, виконана у вигляді переплетеного рослинного орнаменту.

Арк. 2: кінцівка 10,5x7,8 см у вигляді квіткового орнаменту з листям та китицями.

Арк. 7, 8 зв., 71, 117 зв., – дублює арк. 1

Арк. 68 зв., 180 зв., 181, 152, 253 – дублює арк. 2

Арк. 73, зі зв., 116 зв., 240, – кінцівка у вигляді стилізованого букету у вазі 6,2x3,8 см.

Застібка карбована, з зображенням св. ап. Петра, прикрашеним рослинним орнаментом. На зворотному боці застібки – нерозбірливий напис, зроблений пізніше. Обріз книжкового блоку позолочений, з рослинним орнаментом у вигляді грон винограду, гілок та листочків. Орнамент розміщений уздовж усього обрізу. Форзаци збережені повністю.

Гравюри:

Арк. 8 – ч/б гравюра з зображенням св. Євангеліста Матфея з янголом. Підпис: «Грид: подмастерья Василий Иконников. Ри: ученик Петр Попов. 1766 года».

Арк. 74 – ч/б гравюра з зображенням св. Євангеліста Марка з крилатим левом за плечем. Збоку від св. Марка – книга з написом: «Зачало Євангелія Иисуса Христа». Підпис: «Грид: ученик Семен Назаров. Ри: ученик Петр Попов. 1766 года».

Арк. 118: ч/б гравюра з зображенням св. Євангеліста Луки з крилатим биком за плечем. У руках св. Лука тримає книгу та перо. Підпис: «Грид: ученик Алексей Андреев. Ри: ученик Иван Федоров. 1766 года».

Арк. 185: ч/б гравюра з зображенням св. Євангеліста Іоанна з орлом за плечем. У руках св. Іоанн тримає книгу та перо. Підпис: «Грид: Семен Юхимов. Ри: Семен Второв. 1766 года».

Усі гравюри облямовані стилізованим рослинним орнаментом.

Висновок. Євангелія XVII–XVIII ст. із фондів зібрання НІЕЗ «Переяслав» надруковані кириличним шрифтом, містять форту, рамки, гравюри, орнаменти, виливні прикраси, герби церковних і світських історичних діячів, є високохудожніми витворами книгодрукарського мистецтва XVII–XVIII ст., що певною мірою

висвітлюють особливості різноманітних аспектів тогочасного політичного, культурного та мистецького життя.

Введення до наукового обігу детального опису зазначених стародруків є цінним джерелом відомостей

із історії книги, книгознавства та друкарства, засобом популяризації фондової колекції НІЕЗ «Переяслав», а також унікальною базою для подальших наукових досліджень історико-культурної спадщини XVII–XVIII ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калінович О., Коркач С. Євангеліє 1644 року із колекції Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Українська писемність та мова в манускриптах і друкарстві: матеріали 5-ї і 6-ї наук.-практ. конф. Київ. 2016. С. 57–62.
2. Фонди Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Інвентарна книга № 2 Переяслав-Хмельницького історичного музею.

REFERENCES

1. Kalinovich O., Korkach S. (2016) Yevanheliie 1644 roku iz koleksii Natsionalnoho istoryko-etnografichnoho zapovidnyka «Pereiaslav». [Gospel of 1644 from the collection of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav»]. Ukrainska pysemnist ta mova v manuskryptakh i drukarstvi: materialy 5-yi i 6-yi nauk.-prakt. konf. Muzei knyhy i drukarstva Ukrainy. Kyiv, 57–62. [in Ukrainian].
2. Fondy Natsionalnoho istoryko-etnografichnoho zapovidnyka «Pereiaslav». Inventarna knyha № 2 Pereiaslav-Khmelnytskoho istorychnoho muzeiu. [Funds of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav». Inventory book No. 2 of the Pereiaslav-Khmelnytskyi Historical Museum.] [in Ukrainian].